

Світлана Мартиненко,

доктор пед. наук, професор,

завідувач кафедри початкової освіти та методик

гуманітарних дисциплін Київського університету

імені Бориса Грінченка

***Діагностування особливостей особистісно-професійної діяльності вчителя
початкової школи***

Професійна діяльність учителя початкової школи є складним багатоаспектним процесом, який неминуче супроводжується змінами в особистісному формуванні, під час якого відбувається інтенсивний розвиток певних якостей, що сприяють успішному здійсненню практичної діяльності. Недаремно В.О. Сухомлинський зазначав, що «вчительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється. Прекрасна риса вчителя – повсякчас відкривати в людині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі її становлення...» [4, с.7].

Першоосновою формування суб'єкт-суб'єктних взаємин є ставлення педагога до обраної професії. Воно постає раніше, ніж інші види стосунків, і зберігається протягом усього трудового життя, трансформуючись у стосунки з різними учасниками навчально-виховного процесу. Як засвідчує практика, відсутність інтересу до педагогічної професії (формальне ставлення до виконання професійних обов'язків) породжує байдужість, що негативно впливає на особистісно-професійне становлення вчителя. Ми погоджуємось з думкою Л.Л. Хоружої, яка вважає, що позитивне ставлення вчителя до своєї професії регулюється такими вимогами, як: «свідомий вибір педагогічної професії, розуміння її важливості для розвитку суспільства; педагогічне покликання (любов до дітей, наявність педагогічних здібностей); прагнення до розвитку і саморозвитку особистісно-професійних якостей; адекватність професійних можливостей суспільним вимогам і запитам, динаміці соціального, інтелектуального розвитку школярів; піклування про педагогічний

імідж як приклад моральної поведінки, професійного визначення» [5, с.85 – 86].

У сучасному освітньому процесі вчителю початкової школи доводиться вирішувати складні завдання, параметром яких є виявлення і задоволення освітніх потреб учня; формування його суб'єктивної позиції, узгодження навчальної мети з глибинними цінностями особистості учня, підбір технологій, що максимально поєднують процеси освіти, виховання та розвитку особистості. Зрозуміло, що в процесі розв'язання зазначених завдань педагогові необхідно перебудовувати свої професійні дії, вдосконалювати існуючі та засвоювати оновлені та модернізовані функції. Професійне поле педагогічної діяльності розширюється, і це є об'єктивним процесом, про що, зокрема, засвідчує проведений аналіз, у процесі якого нами встановлено появу нових функцій педагогічної діяльності, а саме: здоров'язберігальна; корекційна (раніше притаманна лише педагогам-дефектологам); функція педагогічної допомоги та підтримки, мобілізаційна тощо. Поряд із виникненням нових функцій відбувається ускладнення традиційних. Так, наприклад, додаткового спрямування набуває проєктувальна та прогнозувальна функції, пов'язані з можливостями проєктування та передбачення індивідуальних освітніх траєкторій. В особистісно зорієнтованому освітньому процесі є реальний шанс по-новому вирішувати питання про вибір термінів, форм, видів і темпів навчання, орієнтуючись на можливості та особливості дитини [2, с.44 – 46].

Таким чином, учителі з урахуванням розвитку особистісних якостей і властивостей виявляються більш адаптованими та пристосованими до реалізації певних професійних функцій, водночас як реалізація інших – виявляється їм просто недоступною. Наприклад, педагог, якого можна умовно назвати «інтелегентом», здатний більш професійно виконувати виховну, інформаційну, розвивальну, дослідницьку та функцію самовдосконалення. Вчитель – «предметник» ефективніше реалізує навчальну, наукову та методичну функції; вчитель – «організатор» – організаційну, виконавську, управлінську, мобілізаційну; вчитель – «комунікатор» досконало здійснює педагогічний вплив, взаємодію, виконує комунікативну функцію.

З метою визначення та оцінювання виконання особистісно-професійних

функцій вчителем початкової школи, враховуючи його специфіку діяльності як педагога-багатопредметника, класовода, часто в поєднанні з функціями вихователя групи подовженого дня, нами розроблено діагностичну методику, за допомогою якої можна встановити ті функції, які є пріоритетними в діяльності кожного педагога.

МЕТОДИКА «ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»

Інструкція. Перед Вами 50 тверджень. Якщо Ви згодні з твердженням, то в бланку відповідей поставте «+», якщо не згодні, то поставте відповідно «-».

Бланк

1	6	11	16	21	26	31	36	41	46
2	7	12	17	22	27	32	37	42	47
3	8	13	18	23	28	33	38	43	48
4	9	14	19	24	29	34	39	44	49
8	10	15	20	25	30	35	40	45	50

1. Я б цілком зміг жити один, вдалині від людей.
2. Я часто перемагаю інших своєю самовпевненістю.
3. Ґрунтовні знання з мого предмета можуть суттєво поліпшити життя людини.
4. Люди мають завжди спиратися на закони моралі та моральності.
5. Я уважно читаю кожну книгу, перш ніж повернути її в бібліотеку.
6. Мій ідеал робочої обстановки – затишна кімната з робочим столом.
7. Колеги стверджують, що мені подобається робити все оригінальним способом.
8. Серед моїх ідеалів чільне місце займають особистості вчених.
9. Оточуючі вважають, що на брутальність я просто нездатний.
10. Я уважно стежу за тим, як я одягнений.
11. Часто трапляється, що впродовж усього ранку я ні з ким не хочу розмовляти.
12. Мені важливо, щоб у всьому, що мене оточує, був порядок.

13. Більшість моїх друзів – це люди, інтереси яких відповідають моїм професійним.
14. Я довго аналізую свою поведінку.
15. Вдома я веду себе за столом так, як у ресторані.
16. У компанії я надаю змогу іншим жартувати і розповідати всілякі історії.
17. Мене дратують люди, які не здатні швидко приймати рішення.
18. Якщо в мене залишається небагато часу, то я прагну почитати що-небудь з навчального предмета.
19. Мені не зручно дуріти в компанії, навіть якщо це роблять інші.
20. Іноді я люблю попліткувати про відсутніх.
21. Мені подобається запрошувати і розважати гостей.
22. Я рідко виступаю врозріз з думкою колективу.
23. Мені більше подобаються люди, які досконало володіють своєю професією, незалежно від їх характеру.
24. Я не можу бути байдужим до проблем інших.
25. Я завжди охоче визнаю свої помилки.
26. Найгірше покарання для мене – залишатися на самоті.
27. Зусилля, витрачені на складання планів, не варті цього.
28. У шкільні роки я поповнював свої знання, читаючи спеціальну літературу.
29. Я не засуджую людину за обман тих, хто дозволяє себе обманювати.
30. У мене не виникає внутрішнього протесту, коли мене просять про допомогу.
31. Ймовірно, деякі люди вважають, що я занадто багато говорю.
32. Я уникаю суспільної роботи і пов'язаної з цим відповідальності.
33. Наука – це те, що найбільше цікавить мене в житті.
34. Оточуючі вважають мою родину інтелігентною.
35. Перед тривалою поїздкою я завжди ретельно продумую, що взяти з собою.
36. Я живу сьогоднішнім днем більше, ніж інші люди.
37. Якщо є вибір, то я вважаю, що доцільніше провести позакласний захід, ніж розповідати учням що-небудь з предмета.

38. Основне завдання вчителя – передавати учневі знання з предмета.
39. Я люблю читати книги й статті на морально-етичні теми.
40. Іноді мене дратують люди, які звертаються до мене з запитаннями.
41. Більшість людей, з якими буваю в компанії, безсумнівно, раді мене бачити.
42. Думаю, мені сподобалася б робота, пов'язана з відповідальною адміністративно-господарською діяльністю.
43. Я навряд чи засмучусь, якщо доведеться провести відпустку, навчаючись на курсах підвищення кваліфікації.
44. Моя люб'язність часто не подобається іншим людям.
45. Були випадки, коли я заздрив успіху інших.
46. Якщо мені хтось нагрубить, то я швидко забуваю про це.
47. Як правило, оточуючі прислухаються до моїх думок.
48. Якби мені вдалося на короткий час перенестись в майбутнє, то я б перш за все набрав книг зі свого предмета
49. Я беру активну участь у долі інших людей.
50. Я ніколи не говорю неприємних речей з усмішкою.

Оброблення отриманих результатів.

1. Порівняйте бланк отриманих відповідей із бланком-ключем:

1 –	6 –	11 –	16 –	21 +	26 +	31 +	36 +	41 +	46 +
2 +	7 +	12 +	17 +	22 –	27 –	32 –	37 +	42 +	47 +
3 +	8 +	13 +	18 +	23 +	28 +	33 +	38 +	43 +	48 +
4 +	9 +	14 +	19 +	24 +	29 –	34 +	39 +	44 +	49 +
5 +	10 +	15 +	20 –	25 +	30 +	35 +	40 –	45 –	50 +

2. За кожне співпадання знака досліджуваній одержує 1 бал, за розбіжність – 0 балів

3. Підраховується сума балів кожного з п'яти горизонтальних рядків.

Перший рядок встановлює рівень товарищкості вчителя.

Другий – показує рівень організованості.

Третій – визначає ступінь орієнтованості вчителя на свій навчальний предмет.

Четвертий – характеризує інтелігентність педагога.

П'ятий – демонструє ступінь щирості досліджуваного під час відповіді на питання.

Якщо в кожному рядку кількість балів дорівнює числам від 3 до 7, відповіді можуть бути прийняті до оброблення, якщо ж сума виходить за встановлені межі, результати не підлягають обробленню.

Зона норми для кожного рядка становить від 3 до 7 балів. Якщо в досліджуваного рядку менше 3-х балів, це є свідченням недостатньої розвиненості певної якості.

Якщо отримана сума перевищує 7 балів, досліджувана якість учителя є найбільш вираженою.

Отже, за допомогою запропонованої методики кожен учитель початкової школи матиме змогу продіагностувати особливості особистісно-професійної діяльності, виокремити лише йому характерні ознаки та педагогічні якості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борытко Н.М. Диагностическая деятельность педагога : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Н.М. Борытко ; под. ред. В.А. Слостёнина, И.А. Колесниковой. – 2-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 288 с.

2. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: [монографія] / С.М. Мартиненко. – К. : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2008. – 434 с.

3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : підруч. / О.Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с .

4. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 304 с.

5. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. / Л.Л. Хоружа. – К. : «Академвидав», 2012. – 208 с.